

Nr 171.

Av herr **Werner m. fl.**, *angående utbyggande av den inhemska kvävegödningsstillverkningen under statlig medverkan.*

Om man följer den föreliggande skördestatistiken något årtionde tillbaka i tiden, skall man finna hurusom det årliga skördeutfallet år efter år undergått en betydande ökning icke blott beträffande totalvolymen, utan även per ytenhet räknat. Denna glädjande utveckling beror på en mångfald faktorer, såsom bättre maskinella hjälpmedel och bruksmetoder, bättre djurstammar, men kanske främst på den industriella produktionen av vissa för våra jordarter absolut nödvändiga konstgödselmedel, såsom fosfater och kvävegödningsmedel.

Den svenska åkerjorden är i regel fattig på närsalter, och skörderesultaten skulle otvivelaktigt kunna ytterligare betydligt ökas om större mängder för växtlivet nödvändiga näringsämnen kunde tillföras densamma.

Det måste vara en nationell angelägenhet av första ordningen att skapa allt bättre betingelser för en ökning av jordbruksproduktionen och såmedelst söka motverka den minskning i produktionen som eljest måste bli en följd av den fortgående befolkningsflykten från jordbruket. Genom att med en viss arbetsinsats kunna utvinna ökade skörderesultat, ökas även jordbrukets lönsamhet. Sett ur rent nationalekonomisk synpunkt innebär dessutom en ökning i skördeutfallet en gynnsam stimulans för såväl näringslivet i allmänhet som även en lyftning av hela folkets ekonomiska standard. Detta belyses bäst genom ett par siffror.

Värdet av 1942 års skörd har statistiskt beräknats till något mer än 1,7 miljarder kronor. Detta är ett värde som varje år nyskapas ur jordbrukets produktionskälla och tillföres nationalhushållningen. En ökning av denna årliga nationalinkomst med endast 10 procent utgör 170 milj. kronor och skulle kunna vara tillräcklig för försörjning åt 35- å 40 000 familjer.

En avgörande faktor för ökning av skördarna och för odling av högvärdiga grödor är obestridligen en ökad tillgång av kvävegödningsmedel. De erfarenheter som härvidlag kunna hämtas från Norge äro i hög grad vägledande. Med tillhjälp av Norsk Hydros omfattande produktion av kalksalpeter har Norges jordbruk lyfts på kort tid till en omfattning, som tidigare varit otänkbar, och Norge är nu härigenom på god väg att göra sig självförsörjande ifrån att förut väsentligen varit beroende av importen.

Visserligen torde under de senare åren den inhemska tillverkningen av kvävegödning i viss utsträckning hava ökat, men icke tillnärmelsevis i förhållande till behovet. Importsiffrorna från åren närmast före kriget tala härvidlag ett tydligt språk. Detta framgår av följande sammanställning:

Import	Ar 1931—35	Ar 1938	Ar 1939
Chilesalpeter i ton	28 726	62 704	81 706
» » milj. kr.	4,67	9,67	12,57
Kalksalpeter » ton	41 842	64 344	139 414
» » milj. kr.	6,07	9,62	21,23
Kalkkväve » ton	3 339	3 745	6 490
» » milj. kr.	0,49	5,76	1,01

Av dessa siffror framgår att importen av kvävegödning under 5-årsperioden 1935/39 mer än tredubblats både i ton och kronor räknat. Särskilt frapperande är importökningen av kalksalpeter och kalkkväve, vilken företer en ökning från 1935 till 1939 av respektive 45 000 till 147 000 ton och i kronor från 11,25 till 34,81 miljoner. Importen av kalksalpeter och kalkkväve torde i allra största utsträckning hava skett från Norge, som med sin rika tillgång på utbyggd hydroelektrisk energi skapat en storindustri på området till oerhörd nytta såväl för sitt eget lands jordbruk som jämväl för grannländernas. Huru det förhåller sig med Norsk Hydros' möjligheter att i framtiden fylla den ökade efterfrågan på kalksalpeter kan nu icke bedömas.

Samma möjligheter och förutsättningar, som förelegat för Norge att såsom skett med tillhjälp av den hydroelektriska kraften framskapa en kväveindustri av så stora mått, föreligga i lika hög grad i Sverige. Anläggandet av en större kväveindustri utgör ett produktivt och produktionsfrämjande arbetsobjekt, vilket inom landet skulle kunna direkt och indirekt ge utkomst åt stora befolkningsgrupper i långt utöver det ovan angivna värdet av 35 miljoner kronor, som kväveimporten under år 1939 representerar.

För att något belysa värdet av en ökad kvävetillförsel till jordbruket må anföras några siffror. Enligt statistiken utgjorde spannmålsarealerna i landet år 1942 1 524 000 hektar. Härtill komma rotfrukter och grönfoder med 354 000 hektar eller tillsammans 1 878 000 hektar. Om varje hektar tillfördes 150 kg kvävegödning, skulle årsbehovet utgöra 280 000 ton. Härtill komma vallväxterna med en areal av 1 600 000 hektar. Med en övergödning av endast 50 kg per hektar skulle åtgå ytterligare cirka 80 000 ton eller sammanlagt cirka 350 000 ton. Efter ett pris av endast 17 kr. per deciton skulle årsproduktionen belöpa sig till ett värde av cirka 60 miljoner kronor, en produktionsfaktor i jordbrukets tjänst, som säkert skulle visa sig mycket räntabel.

De råvaror och förutsättningar, som äro nödvändiga för en ökad kväveproduktion inom landet, äro härstädes tillfinnandes i mycket hög grad. Vad som närmast brister är en omedelbar tillgång på utbyggd elektrisk energi ur den förefintliga vattenkraften. Här äger dock landet oerhörda ännu outnyttjade krafttillgångar. Enligt statistiken utgör den teoretiskt användbara vattenkraften i riket ej mindre än 11,6 miljoner kilowatt eller närmare 17 miljoner effektiva hästkrafter. Härav voro utbyggda den 31/12 1942 endast 2 092 miljoner kW, eller cirka 2,7 miljoner effektiva hästkrafter. Intressant är att finna hur olika denna naturtillgång utnyttjats i olika delar av landet. Medan Västsverige med Vänersystemet äger en beräknad vattenkraftstillgång av 790 000 kW, varav den 31/12 1942 664 000 kW eller cirka 800 000 effektiva hästkrafter voro maskininstallerade, alltså en nära total utbyggnad, så äger exempelvis övre Norrland en beräknad vattenkraftstillgång av 5,76 miljoner kW lika med 7,8 miljoner effektiva hästkrafter, varav den 31/12 1942 endast 230 000 kW eller något över 300 000 effektiva hästkrafter voro utbyggda.

Mellersta Norrland beräknas äga en krafttillgång av 3,7 milj. kW, varav endast 509 000 äro utbyggda.

Som synes finnas här snart sagt outtömliga kraftresurser, och det gäller att på ett ekonomiskt, förnuftigt sätt etappvis tillföra folkhushållet de värden, som ligga i dessa naturtillgångar. Tillgången till billig elektrisk energi är och kommer i framtiden ännu mera att vara en avgörande faktor för skapandet av nya företag på industriens område, kanske främst hantverks- och småindustriens, liksom även förutsättningen för genomförandet av en nödvändig rationalisering å olika produktionsområden. Under förutsättning att man kan produktivt utnyttja vattenkraften är en kapitalinvestering för utbyggande av högvärdiga vattenfall försvarlig, även med den förutsättningen att en del av anläggningskapitalet omedelbart måste avskrivas. Kan energikällan komma till nyttig användning och anläggningarna väl bära driftkostnaderna, vinner nationen på företaget även med risken av en avskrivning av det investerade anläggningskapitalet.

De kraftresurser, som sålunda utgöra förutsättningen för en ökad kvävetillverkning inom landet, torde huvudsakligen vara tillfinnandes i statens ägo i Norrland. Den kraftkälla, som i förhållande till dess väldiga effekt och relativt låga utbyggnadskostnad närmast bör komma i fråga, torde vara Harsprånget. Med sin belägenhet endast på kort avstånd nedanför Porjus äger en kraftanläggning vid Harsprånget fördelen av att kunna utnyttja ett redan färdigt vattenregleringssystem. Den betydande krafteffekt, som härvid skulle kunna utvinnas, bör, i den mån den ej förbrukas av ovan antydda kvävegödningsproduktion, jämväl bl. a. användas för en ytterligare utvidgning av den elektriska järntillverkningen i Norrland.

Skulle det ur fraktsynpunkt befinnas oekonomiskt att förlägga en större

fabrik för tillverkning av kvävegödning till övre Norrland, bör det icke vara olösligt att transportera kraften söderut, i synnerhet nu sedan kraftnätet i stort sett sammankopplats. Härvid skulle den elektriska kraften från övre Norrland kunna förbrukas dels därstädes och dels i mellersta Norrland, medan kraftöverskottet från Mellannorrland ledes till lämplig produktionsort i Mellansverige.

Det svenska jordbrukets kväveförsörjning är en fråga av sådan storleksordning och räckvidd att den icke gärna tillfredsställande kan lösas utan statens medverkan. En ökning av den inhemska produktionen samtidigt med ett förbilligande av detta för jordbruket viktiga produktionsmedel måste ligga i hela nationens intresse.

Med hänvisning till det anförda få vi alltså hemställa,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning och förslag om utbyggandet av den inhemska kvävegödningstillverkningen under statlig medverkan.

Stockholm den 18 januari 1944.

<i>Osc. Werner.</i>	<i>Ivar Pettersson</i> i Rosta.	<i>Hjalmar Svensson</i> i Grönvik.
<i>Anders Pettersson</i> i Dahl.	<i>J. Onsjö.</i>	<i>Sven Andersson</i> i Vigelsbo.
<i>G. Hedlund.</i>	<i>Arvid Jonsson,</i> Skedsbygd.	<i>Victor J. Mattsson.</i>
<i>Aron Gustafsson</i> i Lekåsa.	<i>Hj. R. Nilson</i> i Spånstad.	<i>C. O. Carlsson</i> i Bakeröd.
<i>Lars E. Andersson</i> i Hedensbyn.	<i>Per Persson,</i> Norrby.	<i>K. A. Ryberg.</i>
<i>Ivar Johansson</i> i Mysinge.		<i>Sam. B. Norup.</i>
